

Journal of Turkish Operations Management

Paylaşımlı konaklama hizmetlerinde algılanan risklerin incelenmesi: Türkiye örneği

Barış Özgür Duyu¹, Çiğdem Kadaifçi^{2*}

¹Mercedes-Benz Otomotiv, Akçaburgaz, 34522, Esenyurt, İstanbul

barisoduyu@gmail.com, ORCID No: <http://orcid.org/0000-0003-2965-0851>

²Endüstri Mühendisliği Bölümü, İşletme Fakültesi, İstanbul Teknik Üniversitesi 34357, Maçka, Beşiktaş, İstanbul

kadaifci@itu.edu.tr, ORCID No: <http://orcid.org/0000-0001-6900-5238>

*Sorumlu Yazar

Makale Bilgisi

Makale Geçmişi:

Geliş: 18.05.2022
Revize: 28.06.2022
Kabul: 08.07.2022

Anahtar Kelimeler:

Paylaşımlı konaklama,
Algılanan riskler,
Çok kriterli karar verme,
SWARA,
WASPAS

Özet

Bu çalışma kapsamında paylaşımlı konaklama hizmetlerine yönelik risklerin incelenmesi ve Türkiye'deki şehirlerin seçilen risk faktörlerine göre değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Belirlenen risk faktörlerinin ağırlıklandırılması için Aşamalı Ağırlık Değerlendirme Oran Analizi (*Step-Wise Weight Assessment Ratio Analysis-SWARA*), şehirlerin değerlendirilmesi için Ağırlıklı Birleştirilmiş Toplam-Çarpım Değerlendirmesi (*Weighted Aggregated Sum Product Assessment-WASPAS*) yöntemleri kullanılmıştır. Faktör ağırlıkları paylaşımlı konaklama hizmetlerinden yararlanan ya da bu hizmetlere dair bilgi sahibi olan kullanıcılar tarafından yapılan değerlendirmeler doğrultusunda elde edilmiş, şehirlerin risk durumları veriye dayalı olarak incelenmiştir. Bulgular doğrultusunda paylaşım yapılan kişi kaynaklı risklerin öne çıktığı görülmüştür. Ankara ve İstanbul gibi metropoller, riski düşük şehirler arasında yer almaktadır. Paylaşımlı konaklama hizmetlerine giderek artan ilgi ve bu hizmetlerin sürdürülebilirliğe katkısı göz önünde bulundurulduğunda, çalışmanın bulguları yüksek riskli görülen şehirlere yönelik gerekli önlemlerin alınması, hizmetlerin kalitesi ile bu hizmetlerden yararlanma oranının yükseltilmesine yönelik bir yol haritası sunacaktır.

Examining perceived risks in sharing accommodation services: The case of Turkey

Article Info

Article History:

Received: 18.05.2022
Revised: 28.06.2022
Accepted: 08.07.2022

Keywords:

Shared accommodation,
Perceived risks,
Multi criteria decision making,
SWARA,
WASPAS,

Abstract

In the scope of this study, it is aimed to examine shared accommodation risks and assess the risk status of the cities in Turkey with respect to the selected risk factors. Step-Wise Weight Assessment Ratio Analysis (SWARA) was used to weight the identified risk factors, and Weighted Aggregated Sum Product Assessment (WASPAS) was used to assess cities. Factor weights were obtained based on the assessments made by users who either benefited from or had knowledge of shared accommodation services, and the risk status of cities were examined based on real data. According to the findings, the weights of the risks related to the other party's behavior were higher. Metropolises such as Ankara and Istanbul are among the cities with lower risk. Considering the increasing interest in shared accommodation services and the contribution of these services to sustainability, the findings of the study will provide a roadmap for taking necessary precautions for cities that are considered high risk, increasing the quality of services and the rate of benefiting from these services.

1. Giriş

Paylaşım ekonomisi (*shared economy*), uygulama ve teoride yıllar içinde giderek artan şekilde kendisine yer bulan bir kavram olarak öne çıksa da hangi bileşenlerden oluştuğu, hangi unsurları barındırdığı ve buna göre hangi iş modellerinin bu kapsamda değerlendirilebileceği konusunda araştırmacılar arasında bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bu nedenle, paylaşım ekonomisinin tanımı, kapsamı ve sınırlarını ele alan çok sayıda kavramlaştırma çalışması yapılmıştır (Acquier, Daudigeos ve Pinkse, 2017; Gerwe ve Silva, 2020; Laukkanen ve Tura, 2020).

Literatürde, her biri kavramın farklı özelliklerine atıfta bulunan iş birlikçi tüketim (*collaborative consumption*), iş birlikçi ekonomi (*collaborative economy*), platform ekonomisi (*platform economy*), kişiler arası ekonomi (*peer-to-peer economy*), talebe dayalı ekonomi veya gig ekonomisi gibi ifadeler paylaşım ekonomisi yerine kullanılmaktadır (Acquier ve diğ., 2017; Gerwe ve Silva, 2020). Örneğin; i) katılımcıların ticari statüsü kişiler arası ekonomi ile, ii) platformların müşteri ve tedarikçiyi etkin şekilde eşleştirme kabiliyeti talebe dayalı ekonomi ile, iii) ürün ya da hizmetlerin geçici olarak sunulması gig ekonomisi ile ve iv) iş birliği özelliği iş birlikçi tüketim veya ekonomi ile ilişkili görülmektedir (Gerwe ve Silva, 2020).

“Sadece yetersiz kullanılan fiziksel kaynaklara (atıl kapasite) büyük olasılıkla para için erişim” (Frenken ve Schor, 2017) şeklinde oldukça dar tanımların veya para kazanma amacı güden oluşumların paylaşım ekonomisi kapsamında değerlendirilemeyeceği gibi yorumların (bkz. (Gerwe ve Silva, 2020)) yanı sıra “yetersiz kullanılan kaynakların etkinliğini ve optimizasyonunu arttırmak amacıyla bireyler ya da organizasyonlar arasında ürün ve hizmetlerin değişimine olanak veren bir sosyo-ekonomik sistem” (Muñoz ve Cohen, 2017) veya “alanlardan yeteneklere kadar yetersiz kullanılan birçok kaynağın parasal veya parasal olmayan fayda güdüsüyle paylaşılmasına dayanan bir ekonomik model” (Botsman, 2013) şeklinde geniş tanımlar bulunmaktadır. Yapılan tanımın sınırlarına göre, paylaşım ekonomisi altında değerlendirilecek iş modelleri değişiklik göstermektedir.

Geniş tanımları dikkate alan en kapsamlı sınıflandırmalar, aralarında öğrenme, sağlık, para, alan, yemek, ulaşım ve araç paylaşımının olduğu 16 kategori ve 41 alt kategoriden oluşan Honeycomb sınıflandırması (Owyang, 2016) ve erişim ekonomisi (*access economy*), platform ekonomisi ve toplum temelli ekonomi (*community-based economy*) olmak üzere üç grupta toplanan 13 kategoriden oluşan (Acquier ve diğ., 2017; Laukkanen ve Tura, 2020) sınıflandırmadır. Yetersiz kullanılan malzeme ya da yetenek gibi kaynakların paylaşarak kullanımlarının optimize edilmesini amaçlayan erişim ekonomisi grubuna araç paylaşım modelleri, kişiler arası alışverişlere aracılık eden dijital platformlara işaret eden platform ekonomisi grubuna eBay, bir sözleşmeye bağlı olmayan, bir hiyerarşi barındırmayan ve paraya dönüştürülemeyen etkileşim biçimlerini temsil eden toplum temelli ekonomi grubuna ise CouchSurfing örnek verilebilir (Acquier ve diğ., 2017; Laukkanen ve Tura, 2020). Alan paylaşımı olarak tanımlanan paylaşımlı konaklama hizmetleri için Airbnb ve Homeaway gibi kazanç barındıran örneklerin hem erişim ekonomisi hem de platform ekonomisi gruplarında değerlendirilebileceği, CouchSurfing örneğinin ise her üç grubun kesişiminde konumlanabileceği söylenebilir (Acquier ve diğ., 2017; Laukkanen ve Tura, 2020).

Paylaşımlı konaklama çok uzun yıllardır oda kiralama adı altında var olan bir uygulama olsa da kiracı ve ev sahibi arasındaki ilişkiyi sağlayan web sitesi ve uygulamaların varlığıyla birlikte geleneksel oda kiralamadan ayrışıp kendisine paylaşım ekonomisi altında yer bulan bir alan haline gelmiştir (Pizam, 2014). Paylaşımlı konaklama opsiyonuna duyulan ilginin geçici bir durum mu yoksa gerçek bir yenilikçilik mi olduğuna dair tartışmalarla başlayan araştırmalar (Varma, Jukic, Pestek, Shultz ve Nestorov, 2016), bu alandaki en başarılı örnek olan Airbnb'nin günümüzde eriştiği dört milyonun üzerinde ev sahibi ve bir milyarın üzerinde kiralama potansiyeli ile (“Airbnb”, 2021) yerini klasik turizmciğin, yani otellerin bu hızla artan popülerlik karşısında nasıl aksiyon alması gerektiğine uzanan araştırmalara (Aznar, Saveras, Segarra ve Claveria, 2018; Mhlanga, 2019; Oskam ve Boswijk, 2016) bırakmıştır.

Bu hizmetlerin tercih edilmesinde öne çıkan faktörler arasında fiyat avantajı ile farklı insanlarla tanışma ve etkileşme olanakları yer alırken (Pizam, 2014), güven ve risk algısı en çok üzerinde durulan bariyerlerdir. Güven; bir tarafın, kendisi için önemli olabilecek bir eylemin güvendiği kişi tarafından gerçekleştirileceğine karşı beklentisi sebebiyle o kişinin eylemlerine karşı savunmasız olma istekliliği şeklinde tanımlanır (Mayer, Davis ve Schoorman, 1995). Paylaşım ekonomisi modellerini geleneksel iş modellerinden ayıran en önemli nokta, işlemlerin çevrim içi ortamda başlatılmasına rağmen paylaşımın fiziksel etkileşim gerektirecek şekilde gerçekleşmesidir (Yang, Lee, Lee ve Koo, 2019; Zamani, Choudrie, Katechos ve Yin, 2019). Dolayısıyla, paylaşımlı konaklama hizmetlerinden yararlanacak kullanıcıların ev sahibi seçiminde güven duygusu önemli bir etkidir. Konaklanacak evin özellikleri, ev sahibinin profili, yabancı birinin evinde uyuyacak olmanın getirdiği tedirginlik ve bütün bunlara ek olarak paylaşımlı konaklama hizmetlerine yönelik yasal düzenlemelerin yetersizliği hizmet kalitesi ve kişisel güvenlik ile ilgili kaygı yaratabilir (Mao, Jones, Li, Wei ve Lyu, 2020).

Güven, platforma duyulan güven (kurumsal güven) ve ev sahibine duyulan güven (kişisel güven) şeklinde iki ayrı boyutta incelenebilir (Mao ve diğ., 2020; Yang ve diğ., 2019). E-ticarette güveni oluşturan boyutların modellendiği

çalışmalardan (McKnight, Choudhury ve Kacmar, 2002; McKnight ve Chervany, 2001) hareketle ev sahibine ve platforma duyulan güvenin öncülleri i) algılanan riskin (*perceived risk*) düzenleyici etkisi altında (Mao ve diğ., 2020) ve ii) bağlanma (*attachment*) üzerinden platformları kullanma niyetine (*intention*) olan etkileri açısından (Yang ve diğ., 2019) incelenmiştir. Ele alınan beş boyuttan kişilerin geçmiş deneyimlerine dayalı güven, fayda-maliyet analizinden doğan beklentiye dayalı güven, ev sahibinin güvenilirliğine yönelik algıdan doğan güven ve kullanıcının kendisiyle alakalı olup yaşam boyu edindiği tecrübelerden doğan eğilimden kaynaklı güvenin ev sahibine güven üzerinde olumlu etkileri desteklenirken platforma duyulan güvenin ev sahibine duyulan güven üzerindeki pozitif etkisine bir kanıt bulunamamıştır (Mao ve diğ., 2020). Bu çalışmada algılanan riskin ev sahibine duyulan güven ve platformu yeniden kullanma niyeti arasındaki ilişkiye pozitif bir düzenleyici etki yaptığı da desteklenmiştir. Güvenin rasyonel boyutlarının platforma duyulan güvenle; buna karşılık ün, etkileşim ve aşinalık gibi duygulara dayalı irrasyonel boyutların ev sahibine duyulan güven ile ilişkilendirildiği bir çalışmada, üç irrasyonel boyutun da ev sahibine duyulan güven üzerinde pozitif etkisi desteklenirken, platforma duyulan güvenin ev sahibine hissedilen bağlılık üzerine ve bu bağlılığın da platformu yeniden kullanma niyetine pozitif etkisi gösterilememiştir (Yang ve diğ., 2019).

Güven duyulabilmesi için belli ölçüde riske katlanılması gerektiğinden (Tian, Zhang, Jiang ve Yang, 2021) ve güven, aynı zamanda belirsizlikle başa çıkabilmek ve riski azaltabilmek için önemli bir faktör olarak görüldüğünden (Ter Huurne, Rontelap, Corten ve Buskens, 2017) risk ve güven birbirinden ayrı düşünülmemektedir. Klasik turizmde otel personeli konuklara standart hizmetler sunan profesyoneller olarak görülebilir; fakat paylaşımlı konaklama söz konusu olduğunda ev sahibinin kimliği, hizmetin niteliği, ekipman ve olanakların standardizasyonu, güvenlik gibi faktörler konusunda belirsizlik ve değişkenlik yüksektir (Yuan, Honglei, Xiao, Ge ve Xianting, 2021). Bu belirsizlik ve değişkenlik olumsuz durumlar yaratabileceğinden, güven duygusunun temelinde yatan olumsuzluklardan uzak olma ihtiyacı, algılanan risk kavramını ön plana çıkarır.

Paylaşım ekonomisi kapsamındaki modeller kişiler arası iletişimden ve bu iletişimin dürüstlüğünden etkilendiği için kişilerin riske karşı algısı farklı boyutlarda tanımlanabilmekte (Jun, 2020; Lee ve Deale, 2021; Tian ve diğ., 2021; Yi, Yuan ve Yoo, 2020) ve hatta kişilerin riske karşı tutumlarına (Tian ve diğ., 2021) göre değişiklik gösterebilmektedir. Güvenin niyete etkisinin araştırıldığı çalışmalara benzer şekilde, algılanan risk boyutlarının niyete etkisi detaylı şekilde incelenmiştir. Algılanan riskin gizlilik riskleri, sosyal riskler, performans riskleri, finansal riskler ve fiziksel riskler boyutlarında ölçüldüğü bir çalışmada güven duygusunun algılanan risk üzerindeki negatif etkisinin yanı sıra güvenin hizmetten yeniden yararlanma niyeti üzerindeki pozitif etkisine karşılık, algılanan riskin negatif etkisi desteklenmiştir (Tian ve diğ., 2021). Öte yandan, algılanan riskin gizlilik ve performans riskleri ile finansal ve fiziksel riskler boyutlarında ölçüldüğü bir çalışmada sadece gizlilik riskleri ve finansal risklerin niyet üzerinde negatif etkisi olduğu desteklenebilmiştir (Yi ve diğ., 2020). Covid-19 dönemi ve öncesi arasında kişilerin risk algısında bir değişiklik olup olmadığı, sosyal riskler, fiziksel riskler, performans riskleri ve uygunluk riskleri açısından incelenerek risk algısında anlamlı bir değişiklik olduğu gösterilmiştir (Lee ve Deale, 2021). Tablo 1'de, paylaşımlı konaklama hizmetlerine yönelik risklerin boyutları özetlenmektedir.

Bu çalışma kapsamında, paylaşımlı konaklama hizmetlerine yönelik risklerin incelenmesi ve Türkiye'deki şehirlerin seçilen risklere göre değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın birinci aşamasında paylaşım yapılan kişi kaynaklı, evin kendisi ve çevresi kaynaklı olmak üzere üç grupta toplanan riskler Aşamalı Ağırlık Değerlendirme Oran Analizi (*Step-Wise Weight Assessment Ratio Analysis-SWARA*) ile ağırlıklandırılmıştır. Conjoint Analizi ya da Analitik Hiyerarşi Süreci gibi yöntemlerin aksine daha az ikili karşılaştırma gerektirdiğinden SWARA yöntemi kullanıldığında veri toplama süreci daha kolay olmakta ve yönetilebilir hale gelmektedir (Stanujkic, Karabasevic ve Zavadskas, 2015). İkinci aşamada ise Türkiye'deki şehirlerin seçilen risk faktörleri bazında değerlendirilmesi Ağırlıklı Birleştirilmiş Toplam-Çarpım Değerlendirmesi (*Weighted Aggregated Sum Product Assessment-WASPAS*) yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemin diğer alternatif sıralama yöntemlerine üstünlüğü daha basit olması ve sıra değişimi (*rank reversal*) probleminde karşı avantaj sağlaması şeklinde açıklanabilir (Chakraborty ve Zavadskas, 2014). Literatürde yaygın şekilde uzman değerlendirmelerini WASPAS yönteminin girdisi olarak kullanan yaklaşımın aksine, bu çalışma kapsamında tamamen veriye dayalı bir uygulama yapılmıştır. Yani, şehirlere ait gerçek veriler kullanılmış, uzman değerlendirmelerine başvurulmamıştır.

Paylaşımlı konaklama hizmetlerine giderek artan ilgi düşünüldüğünde, bu çalışma algılanan risklerin yönetilebilmesi için alanda faaliyet gösteren firmalara bir yol haritası sunacaktır. Bununla birlikte, Türkiye'deki şehirlerin konumlarına bağlı riskler bazında değerlendirilmesi ile elde edilen sonuçlar, yüksek riskli görülen şehirlere yönelik gerekli önlemlerin alınmasına destek olacaktır. Paylaşımlı konaklama hizmetlerinin sürdürülebilirliğin çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarına katkısı göz önünde bulundurulduğunda (Laukkanen ve Tura, 2020), algılanan risklerin yönetilebilmesiyle Türkiye'deki hizmetlerin kalitesinin ve bu hizmetlerden yararlanma oranının yükselmesi toplumsal bir katkıya dönüşecektir.

Buna göre, makalenin ikinci bölümünde kullanılan metodolojinin adımları açıklanmış, üçüncü bölümde uygulama bulguları tartışılmış ve son bölümde sonuçlar, katkılar ve geliştirme alanları vurgulanmıştır.

Tablo 1. Algılanan risk boyutları.

Boyut	Kapsam	Kaynak
Fiziksel	Ev sahibiyle, evin kendisiyle ya da çevresiyle alakalı kişinin sağlığı ya da güvenliğine yönelik fiziksel tehdit yaratacak durumlar	(Jun, 2020; Lee ve Deale, 2021; Tian ve diğ., 2021; Yi ve diğ., 2020; Yuan ve diğ., 2021)
Sosyal	Paylaşımlı konaklama hizmetlerinden yararlanmanın kişinin ailesi ve arkadaşları tarafından olumsuz algılanabileceği	(Jun, 2020; Lee ve Deale, 2021; Tian ve diğ., 2021; Yuan ve diğ., 2021)
Finansal	Ödenen paranın karşılığının alınamaması, kullanılan platformda fiyatların standart olmaması (Örneğin; kesilen hizmet bedeli), paylaşımlı konaklama hizmetlerini kullanarak yeterince para tasarrufu yapamama	(Jun, 2020; Tian ve diğ., 2021; Yi ve diğ., 2020; Yuan ve diğ., 2021)
Performans	Beklenen faydayı sağlamama, hizmetlerin yetersizliği, evin çevresinin uygunsuzluğu	(Jun, 2020; Lee ve Deale, 2021; Tian ve diğ., 2021; Yi ve diğ., 2020; Yuan ve diğ., 2021)
Gizlilik	Ev sahibi, evdeki diğer kişiler ya da kullanılan platform tarafından bilgi sızdırılması ya da evin kendisiyle ilgili gizlilik ihlaline sebebiyet verebilecek koşullar (yetersiz ses yalıtımı, kamera vb.)	(Tian ve diğ., 2021; Yi ve diğ., 2020; Yuan ve diğ., 2021)
Psikolojik	Konaklayacak kişinin iç huzuruyla ilgili durumlar	(Jun, 2020)
Zamansal	Sunulan çok sayıda alternatif arasından uygun olanını tespit edene kadar harcanan çaba ve zaman	(Jun, 2020; Yuan ve diğ., 2021)
Uygunluk (Convenience)	Hizmetin, beklenen faydayı sağlayamaması ve hizmet alımından kaynaklanan çaba ve zaman kaybı <i>Bu tanıma göre, performans ve zaman boyutlarının kesişimine karşılık geliyor.</i>	(Lee ve Deale, 2021)

2. Metodoloji

2.1 SWARA

SWARA, Keršulienė, Zavadskas ve Turskis (2010) tarafından geliştirilen ve kriterlerin ağırlıklandırılması için kullanılan çok kriterli karar verme yöntemidir. Yöntem, basit bir değerlendirme süreci sunmakta ve değerlendirmelerin gerek bireysel gerek grup olarak kolaylıkla yapılabilmesine olanak vermektedir. Bu sebeple, son yıllarda artan bir ivmeyle, özellikle alternatif sıralama yöntemlerine girdi sağlayacak şekilde kullanılmaktadır. Uzman değerlendirmelerinin birleştirilmesi konusunda farklı yaklaşımlar kullanılabilmektedir (bkz. (Karadayı-Usta ve Kadaifçi, 2022)).

SWARA yönteminin adımları aşağıda açıklanmıştır (Keršulienė ve diğ., 2010; Zolfani, Yazdani ve Zavadskas, 2018):

Adım 1: Kriterler ($C_j, j = 1, 2, \dots, n$) en önemliden en önemsiz doğru sıralanır. Burada n , toplam kriter sayısını göstermektedir.

Adım 2: Uzmanlar tarafından yapılan ikili karşılaştırmalar doğrultusunda her j . kriterin ($j - 1$). kritere göre önem değeri tespit edilir. Göreli önem değerleri s_j ile temsil edilir.

Adım 3: Göreli önem değerlerine ait k_j katsayıları Eş. 1 yardımıyla hesaplanır.

$$k_j = \begin{cases} 1, & j = 1 \\ s_j + 1, & j > 1 \end{cases} \quad (1)$$

Adım 4: Değerler 0-1 aralığına gelecek şekilde bir düzeltme yapılarak q_j değerleri Eş. 2 ile elde edilir.

$$q_j = \begin{cases} 1, & j = 1 \\ \frac{k_{j-1}}{k_j}, & j > 1 \end{cases} \quad (2)$$

Adım 5: Kriterlerin göreli ağırlıkları, w_j , Eş. 3 kullanılarak hesaplanır.

$$w_j = \frac{q_j}{\sum_{k=1}^n q_k} \quad (3)$$

2.2 WASPAS

WASPAS, alternatiflerin seçilen kriterlere göre değerlendirilmesi amacıyla kullanılan, Ağırlıklı Toplam Modeli (*Weighted Average Model*) ve Ağırlıklı Çarpım Modeli'nin (*Weighted Product Model*) birleştirilmesiyle geliştirilen bir yöntemdir (Zavadskas, Turskis, Antucheviciene ve Zakarevicius, 2012). Oluşturulan karar modeline göre seçilen çok kriterli karar verme yöntemi ile elde edilen kriter ağırlıkları, yöntemin girdisi olarak kullanılır.

WASPAS yönteminin adımları aşağıda açıklanmıştır (Chakraborty ve Zavadskas, 2014; Zavadskas ve diğ., 2012):

Adım 1: Alternatifler ($A_i, i = 1, 2, \dots, m$) ve kriterler ($C_j, j = 1, 2, \dots, n$) belirlenir. Kriterler ağırlıkları $w_j, j = 1, 2, \dots, n$ ile temsil edilir. Burada m ve n , sırasıyla toplam alternatif ve kriter sayısını göstermektedir.

Adım 2: $x_{ij}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$ olacak şekilde i alternatifinin j kriterine göre değerlendirilmesi sonucu elde edilen değerlerden oluşan bir karar matrisi, \mathbf{K} , oluşturulur.

$$\mathbf{K} = \begin{bmatrix} x_{11} & \cdots & x_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{m1} & \cdots & x_{mn} \end{bmatrix} \quad (4)$$

Adım 3: Araştırmada kullanılan kriterlerin fayda veya maliyet kriteri olma durumlarına bağlı olarak, sırasıyla Eş. 5 ve 6'nın kullanılmasıyla karar matrisinin ilgili sütunları normalize edilir.

Fayda kriterleri için:

$$\bar{x}_{ij} = \frac{x_{ij}}{\max_i x_{ij}} \quad (5)$$

Maliyet kriterleri için:

$$\bar{x}_{ij} = \frac{\min_i x_{ij}}{x_{ij}} \quad (6)$$

Adım 4: Alternatiflerin göreceli önem değerleri Ağırlıklı Toplam Modeli'ne göre Eş. 7 kullanılarak hesaplanır.

$$Q_i^{(1)} = \sum_{j=1}^n \bar{x}_{ij} w_j \quad (7)$$

Adım 5: Alternatiflerin göreceli önem değerleri Ağırlıklı Çarpım Modeli'ne göre Eş. 8 kullanılarak hesaplanır.

$$Q_i^{(2)} = \prod_{j=1}^n (\bar{x}_{ij})^{w_j} \quad (8)$$

Adım 6: Her alternatif için birleşik optimallik değeri Eş. 9 kullanılarak hesaplanır.

$$Q_i = \lambda Q_i^{(1)} + (1 - \lambda) Q_i^{(2)}, \lambda \in [0, 1] \quad (9)$$

Eş. 9'daki λ değeri, yöntemi oluşturan iki modelin ağırlıklı olarak birleştirilebilmesi için kullanılan bir değerdir. WASPAS yöntemi, $\lambda = 0$ iken Ağırlıklı Çarpım Modeli'ne, $\lambda = 1$ iken Ağırlıklı Toplam Modeli'ne dönüşür (Zavadskas ve diğ., 2012).

3. Uygulama

Türkiye'deki paylaşımlı konaklama hizmetlerine yönelik çalışmalar incelendiğinde İzmir'deki Airbnb kullanıcılarının profilini çıkararak paylaşımlı konaklama kullanma motivasyonlarını ve sunulan hizmetlerden memnuniyetlerini (Akpınar ve Avunduk, 2021) değerlendiren, İstanbul'daki evlerle ilgili yapılan şikayetler üzerinden Airbnb kullanıcılarının yaşadığı hayal kırıklığını (Demirdelen, Dinçer ve İstanbullu Dinçer, 2022) ve yapılan olumlu yorumlar üzerinden memnuniyetlerini (Demirdelen, Dinçer ve İstanbullu Dinçer, 2020) araştıran, yabancı turistlerin Airbnb uygulamasını tercih etme nedenlerini (Konak, 2020) inceleyen çalışmalarla karşılaşmıştır. Paylaşımlı konaklama hizmetlerine yönelik algılanan risklerin incelendiği bir çalışma tespit edilememiştir.

Paylaşımlı konaklama hizmetlerine yönelik risklerin incelenmesi ve Türkiye'deki şehirlerin seçilen risklere göre değerlendirilmesi amacıyla yapılan bu çalışma iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada, Tablo 1'de verilen risk gruplarından yola çıkılarak, kullanıcının konaklayacağı şehre ulaştığı andan itibaren konakladığı evi terk edene kadar geçirdiği süreyi kapsayan risk faktörleri seçilmiştir. Kullanıcılar tarafından yapılan değerlendirmeler

doğrultusunda, bu faktörler SWARA yöntemi kullanılarak önceliklendirilmiştir. İkinci aşamada, WASPAS yöntemi ile Türkiye'deki şehirlerin risk faktörleri bazında değerlendirilmesi veriye dayalı olarak yapılmıştır.

3.1 Risk faktörlerinin ağırlıklandırılması

Paylaşımlı konaklamada, bir evin tamamının ya da bir bölümünün kiralanması söz konusu olabilmektedir. Evin bir bölümü kiralandığı durumda, mevcut kaynağın birbirine yabancı kişilerce eş zamanlı olarak paylaşılması durumu ortaya çıkacaktır. Risk faktörleri belirlenirken, bir evin içerisinde birbirine yabancı olan birden fazla insanın aynı ortamı eş zamanlı paylaştığı varsayılmıştır. Ayrıca, bu durumların bütünüyle kötü ya da olumsuz algılanmaması gerektiğini, hizmetlerden yararlanan kişilerce risk olarak algılanabilecek faktörlerin geniş bir literatür taraması sonucunda çalışma kapsamına alındığını vurgulamak yerinde olacaktır. Bu doğrultuda, belirlenen risk faktörleri (Tablo 2) paylaşılan kişi kaynaklı, evin çevresi kaynaklı ve evin kendisi kaynaklı riskler olmak üzere üç grupta toplanmıştır.

Risk faktörlerinin değerlendirilebilmesi için Zoho anket platformu (*Zoho Survey*, 2022) kullanılarak çevrim içi bir anket tasarlanmıştır. Ankette, faktörlerin ikili karşılaştırması dışında katılımcıların bu risklerle daha önce karşılaşmış olup olmadığını, paylaşımlı konaklama kullanma durumları ve bazı demografik bilgileri 29.04.2020 tarihli İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler İnsan Araştırmaları Etik Kurulu onayı (No:251) kapsamında talep edilmiştir.

Çevrim içi ankete katılan 276 kişinin cevapları incelendikten sonra bütün faktörlere eşit ağırlık atanan ve ikili karşılaştırmaların eksik bırakıldığı 102 durum çalışmadan çıkarılmış, kalan 174 değerlendirme dikkate alınmıştır. Katılımcıların %37,36'lık bölümü daha önce ev paylaşımı gerçekleştirmiş ve bu katılımcıların %66,67'si paylaşımını yurt içinde yapmıştır. Paylaşım gerçekleştiren kişilerin %56,92'si belirlenmiş risklerden en az biriyle daha önce karşılaşmış olduğunu belirtmiştir. Tablo 2'de verilen yüzdesel dağılıma bakıldığında, en sık karşılaşılan durumların farklı kültürel değerlere sahip olma, evin beklenen konfor ve hijyen seviyesinin altında olması ve kaba ya da olumsuz tavırlarla karşılaşma olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Risk faktörleri

Risk Kaynağı	Risk Faktörü	Kaynak	Karşılaşılma Durumu*	Ağırlık	Sıra
Paylaşılan Kişi Kaynaklı Riskler (K)	K1. Kötü alışkanlıklara sahip olması (bağımlılık vb.)	(Green ve McCarthy, 2015)	13,85	0,059	2
	K2. Kaba/olumsuz tavırlar sergilemesi	(Jun, 2020; Lee ve Deale, 2021)	13,85	0,058	4
	K3. Farklı kültürel değerlere sahip olması	(Green ve McCarthy, 2015)	18,46	0,075	1
	K4. Farklı dini inançlara sahip olması	(Malazizi, Alipour ve Olya, 2018)	1,54	0,048	16
	K5. Hırsızlık yapma ihtimali	(Green ve McCarthy, 2015; Lee ve Deale, 2021; Zamani ve diğ., 2019)	1,54	0,056	11
	K6. Kişisel alanın ihlal edilmesi	(Green ve McCarthy, 2015; Zamani ve diğ., 2019)	10,77	0,058	4
	K7. Cinsiyetçi yaklaşımlar sergilemesi	(Green ve McCarthy, 2015)	0,00	0,057	7,5
	K8. Irkçı yaklaşımlar sergilemesi	(Malazizi ve diğ., 2018; Zamani ve diğ., 2019)	3,08	0,054	14,5
	K9. Fiziksel saldırıda bulunma ihtimali	(Green ve McCarthy, 2015; Lee ve Deale, 2021; Yi ve diğ., 2020; Zamani ve diğ., 2019)	1,54	0,054	14,5
	K10. Bulaşıcı bir hastalığı olması	(Lee ve Deale, 2021)	1,54	0,055	13
Ev Kaynaklı Riskler (E)	E1. Evin, beklenen hijyen seviyesinin altında olması	(Jun, 2020; Lee ve Deale, 2021; Tian ve diğ., 2021; Yi ve diğ., 2020)	23,08	0,058	4
	E2. Evin beklenen konfor seviyesinin altında olması	(Lee ve Deale, 2021; Tian ve diğ., 2021; Yi ve diğ., 2020)	23,08	0,056	11
	E3. Evden hastalık bulaşma ihtimali (Böceklenme, rutubet, Covid-19 vb.)	(Lee ve Deale, 2021)	7,69	0,057	7,5
	E4. Evin kolay ulaşılabilir olmaması	(Zamani ve diğ., 2019)	10,77	0,057	7,5
Evin Çevresi Kaynaklı Riskler (Ç)	Ç1. Evin güvensiz bir bölgede yer alması	(Lee ve Deale, 2021; Tian ve diğ., 2021; Zamani ve diğ., 2019)	6,15	0,056	12
	Ç2. Evin deprem, tsunami gibi doğal afetlere karşı riskli bir bölgede yer alması	(Chen, Kim ve Mueller, 2021)	1,54	0,057	7,5

*Birden fazla işaretleme yapılmasına izin verilmiştir.

SWARA yönteminin adımlarını (Eş. 1-3) uygulayabilmek için Python programlama dili kullanılmıştır. Tablo 2'de verilen faktör ağırlıkları ve sıralamaları incelendiğinde, paylaşılan kişi kaynaklı risklerin öne çıktığı görülmektedir. Paylaşım yapılan kişinin farklı kültürel değerlere sahip olması, kötü alışkanlıklarının olması, kaba tavırlar sergilemesi ve kişisel alanın ihlali öncelikli risk faktörleridir. Evin kendisiyle ilgili risklerde konfor seviyesinin

hijyen kadar önemli olmadığı görülmektedir. Katılımcılar, evden hastalık bulaşma ihtimalini kayda değer oranda riskli görmektedir. Bu risk faktörünün üst sıralara taşınmasında, Covid-19 pandemisi devam ederken veri toplanmasının etkili olduğu söylenebilir.

Paylaşımli konaklama hizmetlerinin farklı kültürlerden kişilerle etkileşimde bulunma fırsatı olarak görüldüğü düşünüldüğünde, farklı kültürel değerlere sahip olmanın en önemli risk olarak görülmesi ilginç bir sonuçtur. Katılımcıların paylaşımlarında en sık karşılaştığı risk olarak bu faktörü işaret etmesi, değerlendirmelerinde yaşadıkları olumsuz tecrübelerin etkili olduğunu göstermektedir. Öte yandan, konfor seviyesi ile ilgili olumsuz tecrübeleri bu risk faktörünün üst sıralara taşınması için yeterli olmamıştır.

En önemsiz görülen risk faktörleri, farklı dini inançlara sahip olma, ırkçı yaklaşımlar ve fiziksel saldırı ile karşılaşma durumlarıdır. Katılımcıların daha önce fiziksel saldırı ile karşılaşmamış olmaları (sadece bir kişi bu durumu tecrübe etmiş), ırkçı yaklaşımlara ve dini inanç farklılığından doğan olumsuz tavırlara maruz kalmamaları bu risklerin önemsiz görülmesine yol açmış olabilir.

Risk faktörleriyle daha önce karşılaşma durumlarının sonuçlar üzerindeki etkisi öne çıksa da katılımcıların kaygı ve beklentilerinin de değerlendirmelerini etkilediği görülmektedir. Örneğin; cinsiyetçi yaklaşımlara çok fazla maruz kalınmaması bu risk faktörünün orta sıralarda yer almasına engel olmamıştır ya da paylaşımli konaklama hizmetlerinin sağladığı fiyat avantajı, katılımcıların konfor seviyesinden bir miktar fedakarlık yapabilmesine yol açmıştır.

Katılımcı gruplarına göre önceliklerin nasıl değiştiği Tablo 3'te verilmektedir. Bu hizmetlerden daha önce yararlanmış ve yararlanmamış kişilerin değerlendirmeleri karşılaştırıldığında, konaklama tecrübesi olan kişilerin konforu üst sıralara koyarken ulaşım kolaylığını geri plana attığı görülmüştür. Buna ek olarak, tecrübeyle beraber cinsiyetçi yaklaşımlar önemini kaybederken kişisel alan önem kazanmaktadır. Paylaşımı yurt dışında gerçekleştirmiş kişiler için hırsızlık ihtimali ve evin hijyen beklentilerini karşılamaması önemliyken; yurt içi paylaşım yapan kişiler cinsiyetçi ve kaba yaklaşımlarla karşılaşma, evin güvensiz bir bölgede yer alması ve eve kolay ulaşılmasını daha önemli riskler olarak algılamaktadır.

Tablo 3. Katılımcı gruplarına göre risk faktörlerinin öncelikleri.

Faktör	Genel Sıralama	Konaklama Tecrübesi Olan	Konaklama Tecrübesi Olmayan	Yurt dışı	Yurt içi	Z Kuşağı	Diğer
K1	2	2	2	7	7	2	4,5
K2	4	4	5	14	5,5	4	8
K3	1	1	1	1	1	1	1
K4	16	16	16	16	16	16	16
K5	11	6	10	3	13,5	10	10
K6	4	3	8	6	5,5	6	6
K7	7,5	10	4	12	2	12	3
K8	14,5	14	15	10	15	14	15
K9	14,5	15	12,5	15	12	15	12
K10	13	12	14	11	13,5	7,5	14
E1	4	7	6	2	11	9	7
E2	11	5	12,5	4	3	5	11
E3	7,5	8	9	8	9	11	4,5
E4	7,5	13	3	13	8	13	2
Ç1	12	9	11	9	4	3	13
Ç2	7,5	11	7	5	10	7,5	9

Z kuşağı ile daha önceki nesiller kıyaslandığında evin kendisinden kaynaklı riskler açısından önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. Z kuşağı konfora daha çok önem verirken diğer kuşaklar kolay ulaşılabilirliği önceliklendirmektedir. Evin bulunduğu bölgenin güvenliği Z kuşağı için önem kazanan bir diğer risk faktörüdür.

3.2 Şehirlerin risk faktörlerine göre değerlendirilmesi

İkinci aşamada, Türkiye'deki şehirlerin risk değerlendirmesi yapılmıştır. Paylaşım yapılan kişi kaynaklı risk faktörleri, konaklanan şehirden bağımsız olduğu için bu aşamada dikkate alınmamıştır. Benzer şekilde evin hijyen

ve konfor seviyesi ile bulaşıcı hastalık riskleri de evin çevresi ile ilişkili faktörler olmadığından dışarıda bırakılmıştır.

Şehirleri değerlendirmek amacıyla ikinci aşamaya aktarılan faktörler evin ulaşılabilirliği, doğal afet bölgesinde bulunma durumu ve çevresinin güvenliğidir. Bu üç risk faktörünün SWARA ile elde edilen ağırlıkları normalleştirilerek, sırasıyla, 0,3353, 0,3353 ve 0,3294 şeklinde güncellenmiştir. Şehirlerin risk puanlarını hesaplamak amaçlandığından, riski yükselten faktörler fayda, düşüren faktörler maliyet kriteri olarak alınmıştır. Tablo 4’te seçilen bazı şehirler için analizde kullanılan veriler gösterilmektedir.

WASPAS uygulaması tamamen gerçek veriler baz alınarak yapıldığından, aşağıda bu risk faktörlerinin hangi boyutlarda ve hangi zaman aralığı için incelendiği açıklanmaktadır.

- Evin bulunduğu çevrenin güvenliği suç istatistikleriyle ölçülmüştür. Her şehre ait öldürme, yaralama, cinsel suçlar, kişiyi hürriyetten yoksun bırakma (KHYB), ateşli silahlar ve bıçaklarla ilgili suçlar (ASBİS), hırsızlık ve yağma suçlarının güvenliğe yönelik risk faktörüne eşit oranda katkı sağladığı varsayılmıştır. Suç unsuru bazında şehirlerin durumunu gösterebilmek amacıyla toplamı vermek yerine her suç unsurunun oranı ayrı ayrı gösterilmiştir. Bu suçlara ait veriler Türkiye İstatistik Kurumu’ndan alınmış olup 2016-2020 yılları arasında ceza infaz kurumlarında bulunan kişi sayılarını göstermektedir (*TÜİK - Ceza İnfaz Kurumu*, 2022). Suç verilerinin nüfusa oranı (her yüz bin kişide bir olacak şekilde) girdi olarak kullanılmıştır. Bu hesaplamada şehirlerin 2020 yılı resmi nüfus verileri baz alınmıştır (*TÜİK - Nüfus Kayıt Sistemi*, 2022). Bu gruptaki faktörlerin tamamı kişilere zarar verme riski taşıdığından riski yükseltecek fayda kriteri olarak ele alınmıştır.
- Doğal afetler başlığı altında heyelan, çığ, deprem, tsunami ve sel gibi afetler yer almaktadır. Fakat paylaşımlı konaklama alanlarının heyelan ve çığ riski taşıyan bölgelerde olmayacağı varsayılarak doğal afet kapsamında sadece deprem ve sel verileri kullanılmıştır. Doğal afetlere yönelik öngörüler, geçmiş gerçekleşme sayıları ve sıklıkları baz alınarak yapılmaktadır. Bu nedenle, AFAD tarafından yayınlanan 1950-2019 yılları arasındaki sel verileri ve deprem kuşağı derecelendirmeleri kullanılmıştır (*AFAD*, 2020). Sel olaylarının yüksek olması şehrin riskini arttırdığı için fayda kriteri olarak kabul edilmiştir. Deprem derecelendirmesi için kullanılan 1-5 skalasında düşük değer daha riskli deprem bölgesini temsil ettiği için bu değer düşük olması riski artırırken yüksek olması azaltmaktadır. Bu nedenle deprem, risk değerlendirmesinde maliyet kriteri olarak kabul edilmiştir.
- Son olarak şehirlerin sahip olduğu ulaşım modları, evlerin ulaşılabilirliğini ölçmek amacıyla seçilmiştir. Ulaşım modları için özel araçlar kapsam dışı bırakılmış; havalimanı, karayolu, demiryolu ve denizyolu ulaşım alternatifleri dikkate alınmıştır. Havalimanı sayısı ve raylı sistem sayısına ek olarak şehirler arası tren ve şehir içi tren ile şehirler arası ve şehir içi vapur seferleri (*Ulaştırma Sektör Raporu*, 2021) mevcut olma ve olmama durumuna göre 0 ve 1 olarak kodlanmış ve toplam ulaşım modu verisi elde edilmiştir. Her şehre mutlaka otobüs ile ulaşıldığı varsayılmıştır.

Tablo 4. Şehirlere ait veriler.

Şehir	Çevrenin Güvenliği										Doğal Afet		Ulaşım					Toplam
	Öldürme	Yaralama	Cinsel Suçlar	KHYB	ASBİS	Hırsızlık	Yağma	Sel	Deprem	Havalmaları	Tren			Raylı Sistem	Otobüs	Vapur		
											Ana Hat	Yüksek Hızlı Tren	Bölgesel					
İstanbul	0,0479	0,0479	0,0479	0,0479	0,0479	0,0479	0,0479	0,1677	0,1677	2	1	1	1	2	1	1	9	
Tekirdağ	42,251	138,003	26,445	16,740	40,118	215,745	94,470	38	1	1	0	0	0	0	1	0	2	
Edirne	41,595	183,720	38,184	20,750	24,635	271,742	58,555	22	2	0	0	0	0	0	1	0	2	
Kırklareli	62,817	262,864	55,810	21,261	34,066	310,942	75,380	24	4	0	0	0	0	0	1	0	1	
Balıkesir	54,445	244,586	51,681	20,451	22,939	289,338	64,117	13	4	0	0	0	0	0	1	0	1	
Çanakkale	79,683	292,849	51,440	34,429	50,789	289,186	79,520	55	1	1	0	0	0	0	1	1	4	
İzmir	48,325	217,280	39,288	30,065	26,192	239,598	56,626	25	1	0	0	0	0	0	1	1	3	
Aydın	59,694	250,730	42,681	21,341	44,261	351,594	123,235	63	1	1	0	1	2	1	1	1	7	
Denizli	64,448	311,439	50,386	31,324	43,745	382,548	111,614	44	1	0	1	0	0	0	1	0	3	
Muğla	62,475	256,554	46,567	38,469	41,940	336,384	93,424	55	1	1	0	1	0	0	1	0	4	
...	62,555	290,294	48,518	29,396	26,446	241,776	48,416	38	1	0	0	0	0	0	1	0	2	
Hakkari	26,335	47,332	8,897	7,829	33,097	42,350	14,591	40	1	0	0	0	0	0	1	0	2	
Gaziantep	59,294	199,772	17,880	15,367	79,541	320,292	86,693	61	3	1	0	1	1	1	0	0	4	
Adıyaman	31,287	93,541	16,441	7,343	22,826	135,522	24,423	96	2	1	1	0	0	0	1	0	3	
Kilis	73,689	198,610	18,949	11,931	60,355	308,794	103,165	5	4	0	0	0	0	0	1	0	1	
Şanlıurfa	29,417	89,023	9,693	10,609	32,359	166,810	33,565	90	3	1	0	0	0	0	1	0	2	
Diyarbakır	52,894	119,395	14,917	14,177	47,428	184,302	78,800	87	2	1	1	0	1	0	1	0	4	
Mardin	31,832	88,462	14,068	8,942	31,951	136,866	36,362	56	3	1	0	0	0	0	1	0	2	
Batman	21,358	97,592	10,515	11,172	36,638	211,284	33,681	17	2	1	0	0	1	0	1	0	3	
Şırnak	21,903	47,582	5,476	8,497	20,581	80,058	12,651	30	2	1	0	0	0	0	1	0	2	
Siirt	40,572	99,007	20,891	7,872	26,341	173,186	31,791	22	1	1	0	0	0	0	1	0	3	
Min	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	
Max	83,307	337,967	69,305	49,322	80,125	432,456	123,235	440	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

Tablo 5. Şehirlere ait normalize edilmiş veriler.

Şehir	Çevrenin Güvenliği							Doğal Afet		Ulaşım
	Öldürme	Yaralama	Cinsel Suçlar	KHYB	ASBİS	Hırsızlık	Yağma	Sel	Deprem	
	0,0479	0,0479	0,0479	0,0479	0,0479	0,0479	0,0479	0,1677	0,1677	0,3294
İstanbul	0,507	0,408	0,382	0,339	0,501	0,499	0,767	0,086	1,000	0,111
Tekirdağ	0,499	0,544	0,551	0,421	0,307	0,628	0,475	0,050	0,500	0,500
Edirne	0,754	0,778	0,805	0,431	0,425	0,719	0,612	0,055	0,250	1,000
Kırklareli	0,654	0,724	0,746	0,415	0,286	0,669	0,520	0,030	0,250	1,000
Balıkesir	0,956	0,867	0,742	0,698	0,634	0,669	0,645	0,125	1,000	0,250
Çanakkale	0,580	0,643	0,567	0,610	0,327	0,554	0,459	0,057	1,000	0,333
İzmir	0,717	0,742	0,616	0,433	0,552	0,813	1,000	0,143	1,000	0,143
Aydın	0,774	0,922	0,730	0,635	0,546	0,885	0,906	0,100	1,000	0,333
Denizli	0,750	0,759	0,672	0,780	0,523	0,778	0,758	0,125	1,000	0,250
Muğla	0,751	0,859	0,700	0,596	0,330	0,559	0,393	0,086	1,000	0,500
...										
Hakkari	0,316	0,140	0,128	0,159	0,413	0,098	0,118	0,091	1,000	0,500
Gaziantep	0,712	0,591	0,258	0,312	0,993	0,741	0,703	0,139	0,333	0,250
Adıyaman	0,376	0,277	0,237	0,149	0,285	0,313	0,198	0,218	0,500	0,333
Kilis	0,885	0,588	0,273	0,242	0,753	0,714	0,837	0,011	0,250	1,000
Şanlıurfa	0,353	0,263	0,140	0,215	0,404	0,386	0,272	0,205	0,333	0,500
Diyarbakır	0,635	0,353	0,215	0,287	0,592	0,426	0,639	0,198	0,500	0,250
Mardin	0,382	0,262	0,203	0,181	0,399	0,316	0,295	0,127	0,333	0,500
Batman	0,256	0,289	0,152	0,227	0,457	0,489	0,273	0,039	0,500	0,333
Şırnak	0,263	0,141	0,079	0,172	0,257	0,185	0,103	0,068	0,500	0,500
Siirt	0,487	0,293	0,301	0,160	0,329	0,400	0,258	0,050	1,000	0,333

Eş. 5-8 ile gösterilen adımların uygulanmasıyla şehirlerin risk durumlarını gösteren ağırlıklı toplam ve ağırlıklı çarpım değerleri elde edilmiştir. Tablo 5'te seçilen bazı şehirler için normalize edilmiş değerler gösterilmektedir. Eş. 9 yardımıyla farklı λ değerleri için elde edilen sıralamalar Tablo 6'da verilmektedir.

Şehir sıralamaları incelendiğinde, Düzce, Çorum, Çankırı, Bolu, Kırşehir yüksek riskli şehirler arasında görülmektedir. Bu şehirler suç oranları açısından ortalamanın çok üzerinde konumlanmalarının yanı sıra özellikle Çorum hariç diğer dört şehrin birinci derece deprem kuşağında yer alması ve kısıtlı sayıda ulaşım olanağına sahip olması paylaşımlı konaklama açısından riskli görülmelerine yol açmıştır.

Ankara, katılımcılar için en uygun şehir olarak ön plana çıkmaktadır. Şehirde son 50 yıl içerisinde yaşanan sel sayısının Türkiye ortalamasının yaklaşık iki katı olması Ankara'yı afetler bakımından riskli bir şehir haline getirse de diğer risk faktörleri açısından Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Ulaşım çeşitliliği bakımından yedi farklı ulaşım modu ile İstanbul'dan sonra ikinci sıradadır. Ulaşım kriterleri bazında incelendiğinde özellikle raylı ulaşım konusunda pek çok şehirler arası tren hattının merkezinde olması, yüksek hızlı tren ile ulaşımın mümkün olması ve şehir içi raylı sistemlerin varlığı Ankara'yı diğer şehirlerden üstün kılmaktadır. Son olarak dördüncü derece deprem kuşağında olması, Ankara'yı paylaşımlı konaklama riskleri açısından uygun bir şehir haline getirmektedir.

Diğer şehirlere kıyasla suç olaylarının sayısı her ne kadar yüksek olsa da yüz bin kişiye düşen suç sayısı düşünüldüğünde İstanbul, risk faktörleri açısından pek çok şehrin gerisinde kalmaktadır. Bazı suç oranları Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. İstanbul, çalışma kapsamında göz önünde bulundurulmuş ulaşım çeşitlerinin tamamına sahip olan tek şehirdir. Ülke içerisinde havaalanı olmayan şehirler varken İstanbul'un üç adet sivil havaalanına sahip olması bu duruma örnektir. Fakat Atatürk Havalimanı'ndan yolcu uçuşu gerçekleşmediği için İstanbul'daki havalimanı sayısı iki olarak kabul edilmiştir. Bunun yanında yüksek hızlı tren, ana hat ve bölgesel tren hatlarının merkezinde olması, şehir içi ulaşımında metro, tramvay ve vapur ulaşımının bulunması sebebiyle ulaşım anlamında ön plana çıkmaktadır. Sel olaylarının gerçekleşme miktarı Türkiye ortalamasının oldukça altındadır. Birinci derece deprem kuşağında yer alması dahi İstanbul'u risk sıralamasında üstlere taşımaya yetmemiştir.

Tablo 6. Birleşik optimallik değerleri ($\lambda = 0,5$ değeri baz alınarak ilk 10 ve son 10 şehir için).

Şehir	$Q_i^{(1)}$	$Q_i^{(2)}$	$\lambda = 0,1$		$\lambda = 0,3$		$\lambda = 0,5$		$\lambda = 0,7$		$\lambda = 0,9$	
			Q_i	Sıra	Q_i	Sıra	Q_i	Sıra	Q_i	Sıra	Q_i	Sıra
Düzce	0,721	0,542	0,5598	2	0,5956	2	0,6315	1	0,6673	1	0,7032	1
Çorum	0,655	0,596	0,6019	1	0,6137	1	0,6254	2	0,6371	2	0,6488	4
Çankırı	0,653	0,528	0,5403	3	0,5654	3	0,5904	3	0,6155	4	0,6405	5
Bolu	0,670	0,506	0,5227	5	0,5554	4	0,5880	4	0,6207	3	0,6534	2
Kırşehir	0,654	0,494	0,5104	7	0,5422	6	0,5740	5	0,6058	5	0,6376	6
Bartın	0,673	0,442	0,4653	17	0,5114	10	0,5575	6	0,6036	6	0,6497	3
Iğdır	0,586	0,527	0,5327	4	0,5446	5	0,5565	7	0,5684	8	0,5803	9
Karaman	0,642	0,430	0,4511	23	0,4935	14	0,5358	8	0,5781	7	0,6204	7
Rize	0,584	0,482	0,4921	11	0,5126	9	0,5331	9	0,5536	10	0,5741	11
K.maraş	0,545	0,513	0,5159	6	0,5224	7	0,5290	10	0,5355	13	0,5421	17
...												
Manisa	0,374	0,280	0,2896	75	0,3083	72	0,3271	72	0,3458	69	0,3646	70
Mardin	0,340	0,306	0,3094	69	0,3161	70	0,3228	73	0,3295	76	0,3362	77
Kütahya	0,353	0,289	0,2953	72	0,3080	73	0,3207	74	0,3334	74	0,3461	74
Eskişehir	0,347	0,288	0,2937	73	0,3056	76	0,3175	75	0,3293	77	0,3412	75
İstanbul	0,382	0,250	0,2630	77	0,2894	77	0,3158	76	0,3422	72	0,3685	69
Uşak	0,385	0,246	0,2596	78	0,2875	78	0,3153	77	0,3432	71	0,3710	68
Adıyaman	0,318	0,303	0,3042	71	0,3073	74	0,3104	78	0,3135	78	0,3165	78
Şırnak	0,317	0,243	0,2507	80	0,2655	79	0,2804	79	0,2952	79	0,3100	79
Batman	0,303	0,236	0,2427	81	0,2561	81	0,2694	80	0,2827	80	0,2961	80
Ankara	0,280	0,254	0,2565	79	0,2618	80	0,2671	81	0,2725	81	0,2778	81

Ankara'yı takip eden Batman ve Şırnak illeri risk faktörleri bazında benzer özellikler göstermektedir. Suç oranlarının ve yaşanan sel olaylarının görece düşüklüğü bu şehirleri sıralamada yukarı taşımıştır.

4. Tartışma ve Sonuçlar

Paylaşımlı konaklama, sunduğu fiyat avantajı ve farklı insanlarla etkileşim kurabilme fırsatları sayesinde (Pizam, 2014) yıllar içinde çok tercih edilen bir konaklama alternatifine dönüşmüştür. Bu hizmetlerden bir evi tamamen kiralama ya da başka kişilerle paylaşma şeklinde yararlanılabildiği, paylaşma yönelik güven ve risk bariyerlerini öne çıkarmaktadır. Klasik turizmciликteki, kişilerin tanımlı standart hizmetler alma beklentisinin yerini paylaşım durumunda ev sahibinin kimliği, hizmetin niteliği, ekipman ve olanakların standardizasyonu, güvenlik gibi faktörler konusunda belirsizlik ve değişkenlik almaktadır (Yuan ve diğ., 2021). Bu belirsizlik ve değişkenlik, paylaşım yapan kişiler açısından algılanan risk faktörlerini ortaya çıkarır.

Bu çalışma kapsamında, paylaşımlı konaklama hizmetlerine yönelik riskler SWARA yöntemi ile önceliklendirilmiş, Türkiye'deki şehirlerin risk durumları karar modeli kapsamında yer alan evin çevresi ile ilişkili riskler bazında WASPAS yöntemi ile değerlendirilmiştir. Paylaşım yapılan kişi kaynaklı, evin çevresi kaynaklı ve evin kendisi kaynaklı riskler şeklinde üç grupta toplanan 16 risk dikkate alınmıştır. 29.04.2020 tarihli İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler İnsan Araştırmaları Etik Kurulu onayı (No:251) kapsamında hazırlanan çevrim içi ankete katılan kişilerin değerlendirilmesine göre farklı kültürel değerlere ve bağımlılık gibi kötü alışkanlıklara sahip olma, kişisel alanın ihlali ve evin beklenen hijyen seviyesinin altında olması en önemli faktörlerdir. Türkiye'deki şehirlerin risk durumlarının değerlendirilebilmesi için paylaşım yapılan kişi ve evin kendisi kaynaklı riskler karar modelinden çıkarılmış, sadece evin çevresiyle ilişkili riskler dikkate alınmıştır. Güvenlik riskleri şehirlerin suç oranlarıyla, doğal afet riskleri sel ve deprem verileriyle, evin ulaşılabilirliği ise ulaşım modlarının sayısı ve varlığıyla ölçülmüştür. Buna göre riski en yüksek şehirler arasında Düzce, Bolu,

Çorum gibi şehirler yer alırken Ankara ve İstanbul gibi metropoller daha düşük riskli görülmüştür. Bu sonuçlarda, büyük şehirlere ulaşımın kolaylığı ve suç sayıları değil, nüfusa göre suç oranlarının dikkate alınmış olması etkilidir.

Bu çalışma, paylaşımlı konaklama hizmetlerini toplumsal ve sosyal açıdan inceleyerek önemli tespitlerde bulunmaktadır. Bulgular, algılanan risklerin yönetilebilmesi için alanda faaliyet gösteren firmalara bir yol haritası sunacaktır. Alınacak önlemler neticesinde çevrim içi alınan hizmetlerden daha güvenli bir fiziksel paylaşım ortamında yararlanılması sağlanabilecektir. Bununla birlikte, Türkiye'deki şehirlerin konumlarına bağlı riskler bazında değerlendirilmesi ile elde edilen sonuçlar, yüksek riskli görülen şehirlere yönelik gerekli önlemlerin alınmasına destek olacaktır. Paylaşımlı konaklama hizmetlerinin sürdürülebilirliğinin çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarına katkısı göz önünde bulundurulduğunda (Laukkanen ve Tura, 2020), algılanan risklerin yönetilebilmesiyle Türkiye'deki hizmetlerin kalitesinin ve bu hizmetlerden yararlanma oranının yükselmesi toplumsal bir katkıya dönüşecektir. Paylaşımlı konaklama hizmetlerine yönelik yasal düzenlemeler sırasında, kişi kaynaklı ve coğrafi farklılıklara ilişkin risk faktörleri dikkate alınabilir.

Yöntemlere ait en önemli sınırlayıcı etken, WASPAS'ın girdisi olan karar matrisindeki herhangi bir verinin sıfır olması durumudur. Bu durum yaşandığında, ilgili alternatife ait Ağırlıklı Çarpım Modeli sonucu sıfır elde edilmektedir. Önceden belirlenmiş skalalar kullanılarak yapılan değerlendirmeler söz konusu olduğunda bu problemin önüne geçilebilir. Fakat veriye dayalı uygulamalarda bir alternatif için herhangi bir faktöre ait bir değer bulunmaması, yani bu faktör karşılığının sıfır olması sorun yaratmaktadır. Bu çalışmada, evlerin ulaşılabilirliğini ölçmek amacıyla kullanılan ulaşım modlarında her şehre mutlaka otobüs ile gidilebildiği varsayılarak bu sorunun önüne geçilmiştir.

Literatür taramasıyla belirlenen üç risk grubuna ait 16 risk faktörü sayıca fazla olduğu için ağırlıkları birbirine çok yakındır. Bu durum, özellikle orta sıralarda yer alan faktörlerin önceliklerine karar vermeyi zorlaştırmaktadır. Paylaşılan kişi kaynaklı faktörlerin, karar vericiler tarafından önemli görülmemeleri karar modelinden çıkarılıp çalışma tekrarlanabilir. Bununla birlikte, paylaşımlı konaklama hizmetlerinden yararlanan ya da bu hizmetlere dair bilgi sahibi olan kullanıcılar açısından ele alınan risk faktörleri güncellenerek aynı metodoloji ev sahibi perspektifinden uygulanabilir. Uygulanan iki aşamalı metodoloji, paylaşım ekonomisi kapsamındaki araç paylaşımı, ofis paylaşımı ya da ikinci el kıyafet satışı gibi birçok farklı alandaki risklerin incelenmesi amacıyla kullanılabilir.

Araştırmacıların Katkısı

Bu araştırmada; Barış Özgür Duyu, bilimsel yayın araştırması, analizlerin yapılması, bulguların değerlendirilmesi ve makalenin hazırlanması; Çiğdem Kadaifçi araştırma sürecinin izlenmesi ve kontrolü, bilimsel yayın araştırması, makalenin hazırlanması kısımlarına katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması

Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Kaynaklar

Ulaştırma Sektör Raporu. (2021). *12. Ulaştırma ve Haberleşme Şurası Sektör Raporları*. T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. Erişim adresi: <https://sgb.uab.gov.tr/uploads/pages/suralar/12-ulasirma-ve-haberlesme-surasi-sektor-raporlari.pdf>

Acquier, A., Daudigeos, T., & Pinkse, J. (2017). Promises and paradoxes of the sharing economy: An organizing framework. *Technological Forecasting and Social Change*, 125, 1-10. doi: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2017.07.006>

AFAD. (2020). *Afet Yönetimi Kapsamında 2019 Yılına Bakış ve Doğa Kaynaklı Olay İstatistikleri*. T.C. İçişleri Bakanlığı. Erişim adresi: https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Kurumsal-Raporlar/Afet_Istatistikleri_2020_web.pdf

Airbnb. (2021). *Airbnb Newsroom*. <https://news.airbnb.com/about-us/>

Akpınar, A. ve Avunduk, H. (2021). Seyahat ve turizmde paylaşım ekonomisi: Airbnb Türkiye örneği. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 5(Özel Sayı), 135-149. doi: <https://doi.org/10.30625/ijctr.894029>

Aznar, P., Saveras, J. M., Segarra, G., & Claveria, J. (2018). Airbnb competition and hotels' response: The importance of online reputation. *Athens Journal of Tourism*, 5(1), 7-19. Retrieved from <https://vtechworks.lib.vt.edu/handle/10919/85356>

- Botsman, R. (2013). *The Sharing Economy Lacks A Shared Definition*. Fast Company. Retrieved from <https://www.fastcompany.com/3022028/the-sharing-economy-lacks-a-shared-definition>
- Chakraborty, S., & Zavadskas, E. K. (2014). Applications of WASPAS method in manufacturing decision making. *Informatica*, 25(1), Art. 1. Retrieved from <https://content.iospress.com/articles/informatica/inf25-1-01>
- Chen, Y.-H., Kim, J., & Mueller, N. (2021). Estimating the economic impact of natural hazards on shared accommodation in coastal tourism destinations. *Journal of Destination Marketing & Management*, 21, 100634. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2021.100634>
- Demirdelen, D., Dinçer, M. ve İstanbullu Dinçer, F. (2022). Airbnb Kullanıcılarının “Hayal Kırıklığı” Üzerine Bir Araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 33(1), 7-17. doi: <https://doi.org/10.17123/ataad.773240>
- Demirdelen, D., Dinçer, M. Z. ve İstanbullu Dinçer, F. (2020). Airbnb Aracılığıyla Konaklama Yapan Misafirlerin Memnuniyet Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Netnografik Bir Araştırma. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 4(1), 1-14. doi: <https://doi.org/10.30625/ijctr.623218>
- Frenken, K., & Schor, J. (2017). Putting the sharing economy into perspective. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 23, 3-10. doi: <https://doi.org/10.1016/j.eist.2017.01.003>
- Gerwe, O., & Silva, R. (2020). Clarifying the sharing economy: Conceptualization, typology, antecedents, and effects. *Academy of Management Perspectives*, 34(1), 65-96. Retrieved from <https://bura.brunel.ac.uk/bitstream/2438/17428/1/Fulltext.pdf>
- Green, S., & McCarthy, L. (2015). Is sharing the solution?: Exploring the opportunities and challenges of privately rented shared accommodation for single people in housing need. *People, Place and Policy*, 9(3), 159-178. doi: <https://doi.org/10.3351/ppp.0009.0003.0001>
- Jun, S.-H. (2020). The effects of perceived risk, brand credibility and past experience on purchase intention in the Airbnb context. *Sustainability*, 12(12), 5212. doi: <https://doi.org/10.3390/su12125212>
- Karadayı-Usta, S. ve Kadaifçi, Ç. (2022). Sürdürülebilir moda için bütünlük bir yaklaşım önerisi: İkinci el kıyafet alışverişinde etkili olan kriterlerin anlaşılması ve analizi. *Journal of the Faculty of Engineering & Architecture of Gazi University*, 37(2), 873-887. doi: <https://doi.org/10.17341/gazimmfd.945327>
- Keršulienė, V., Zavadskas, E. K., & Turskis, Z. (2010). Selection of rational dispute resolution method by applying new step-wise weight assessment ratio analysis (SWARA). *Journal of business economics and management*, 11(2), Art. 2. doi: <https://doi.org/10.3846/jbem.2010.12>
- Konak, S. (2020). İstanbul’u Ziyaret Eden Yabancı Turistlerin Airbnb Uygulamasını Tercih Etme Nedenleri. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 4(1), 79-90. doi: <https://doi.org/10.30625/ijctr.701561>
- Laukkanen, M., & Tura, N. (2020). The potential of sharing economy business models for sustainable value creation. *Journal of Cleaner production*, 253, 120004. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.120004>
- Lee, S. H., & Deale, C. (2021). Consumers’ perceptions of risks associated with the use of Airbnb before and during the COVID-19 pandemic. *International Hospitality Review*. doi: <https://doi.org/10.1108/IHR-09-2020-0056>
- Malazizi, N., Alipour, H., & Olya, H. (2018). Risk perceptions of Airbnb hosts: Evidence from a Mediterranean island. *Sustainability*, 10(5), 1349. doi: <https://doi.org/10.3390/su10051349>
- Mao, Z. (Eddie), Jones, M. F., Li, M., Wei, W., & Lyu, J. (2020). Sleeping in a stranger’s home: A trust formation model for Airbnb. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 42, 67-76. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2019.11.012>
- Mayer, R. C., Davis, J. H., & Schoorman, F. D. (1995). An integrative model of organizational trust. *Academy of management review*, 20(3), 709-734. doi: <https://doi.org/10.5465/amr.1995.9508080335>
- McKnight, D. H., & Chervany, N. L. (2001). What trust means in e-commerce customer relationships: An interdisciplinary conceptual typology. *International journal of electronic commerce*, 6(2), 35-59. doi: <https://doi.org/10.1080/10864415.2001.11044235>
- McKnight, D. H., Choudhury, V., & Kacmar, C. (2002). Developing and validating trust measures for e-commerce: An integrative typology. *Information systems research*, 13(3), 334-359. doi: <https://doi.org/10.1287/isre.13.3.334.81>
- Mhlanga, O. (2019). Peer-to-peer-travel: Is Airbnb a friend or foe to hotels? *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 13(4), 443-457. doi: <https://doi.org/10.1108/IJCTHR-05-2019-0087>

- Muñoz, P., & Cohen, B. (2017). Mapping out the sharing economy: A configurational approach to sharing business modeling. *Technological forecasting and social change*, 125, 21-37. doi: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2017.03.035>
- Oskam, J., & Boswijk, A. (2016). Airbnb: The future of networked hospitality businesses. *Journal of Tourism Futures*, 2(1), 22-42. doi: <https://doi.org/10.1108/JTF-11-2015-0048>
- Owyang, J. (2016). Honeycomb 3.0: The Collaborative Economy Market Expansion. *Jeremiah Owyang*. Retrieved from <https://web-strategist.com/blog/2016/03/10/honeycomb-3-0-the-collaborative-economy-market-expansion-sxsw/>
- Pizam, A. (2014). Peer-to-peer travel: Blessing or blight. *International Journal of Hospitality Management*, 38, 118-119. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2014.02.013>
- Stanujkic, D., Karabasevic, D., & Zavadskas, E. K. (2015). A framework for the selection of a packaging design based on the SWARA method. *Engineering Economics*, 26(2), 181-187. doi: <https://doi.org/10.5755/j01.ee.26.2.8820>
- Ter Huurne, M., Ronteltap, A., Corten, R., & Buskens, V. (2017). Antecedents of trust in the sharing economy: A systematic review. *Journal of Consumer Behaviour*, 16(6), 485-498. doi: <https://doi.org/10.1002/cb.1667>
- Tian, Y., Zhang, H., Jiang, Y., & Yang, Y. (2021). Understanding trust and perceived risk in sharing accommodation: An extended elaboration likelihood model and moderated by risk attitude. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 1-21. doi: <https://doi.org/10.1080/19368623.2022.1986190>
- TÜİK - Ceza İnfaz Kurumu. (2022). Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ceza-Infaz-Kurumu-Istatistikleri-2020-37202>
- TÜİK - Nüfus Kayıt Sistemi. (2022). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210>
- Varma, A., Jukic, N., Pestek, A., Shultz, C. J., & Nestorov, S. (2016). Airbnb: Exciting innovation or passing fad? *Tourism Management Perspectives*, 20, 228-237. doi: <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2016.09.002>
- Yang, S.-B., Lee, K., Lee, H., & Koo, C. (2019). In Airbnb we trust: Understanding consumers' trust-attachment building mechanisms in the sharing economy. *International Journal of Hospitality Management*, 83, 198-209. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2018.10.016>
- Yi, J., Yuan, G., & Yoo, C. (2020). The effect of the perceived risk on the adoption of the sharing economy in the tourism industry: The case of Airbnb. *Information Processing & Management*, 57(1), 102108. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ipm.2019.102108>
- Yuan, T., Honglei, Z., Xiao, X., Ge, W., & Xianting, C. (2021). Measuring perceived risk in sharing economy: A classical test theory and item response theory approach. *International Journal of Hospitality Management*, 96, 102980. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2021.102980>
- Zamani, E. D., Choudrie, J., Katechos, G., & Yin, Y. (2019). Trust in the sharing economy: The AirBnB case. *Industrial Management & Data Systems*, 119(9), 1947-1968. doi: <https://doi.org/10.1108/IMDS-04-2019-0207>
- Zavadskas, E. K., Turskis, Z., Antucheviciene, J., & Zakarevicius, A. (2012). Optimization of weighted aggregated sum product assessment. *Elektronika ir elektrotechnika*, 122(6), Art. 6. doi: <https://doi.org/10.5755/j01.eee.122.6.1810>
- Zoho Survey. (2022). Zoho. Retrieved from <https://www.zoho.com/survey/index.html>
- Zolfani, S. H., Yazdani, M., & Zavadskas, E. K. (2018). An extended stepwise weight assessment ratio analysis (SWARA) method for improving criteria prioritization process. *Soft Computing*, 22(22), Art. 22. doi: <https://doi.org/10.1007/s00500-018-3092-2>